

jogbizonytalanságba került, amely évtizedekig megoldatlan maradt.

Tovább bonyolította a helyzetet az a tény, hogy Doboka megye Szamosújvárt szerette volna székhelyül megszerezni. A gond elsősorban az volt, hogy Szamosújvár nem is az ő területén feküdt, az viszont, hogy az Erdély szinte egész szélességében, vékony, nyugat-keleti csíkban elhúzódó megyében nem volt egyetlen fejlettebb város sem, komoly indokként szolgált az 1794-95 évi országgyűlés meggyőzésében. A döntés elhúzódsát a Doboka és Belső Szolnok megye közötti vita eredményezte, melynek következtében az ügy a közigazgatási bizottság hatáskörébe került.

Mikor 1810. őszén a bizottságnak az új területi beosztásról készített munkálatát vitatta meg az országgyűlés, úgy határozott, hogy Szamosújvárt át kell csatolni Doboka megyéhez és annak székhelyül ki kell nevezni.

A város kérvénnyel próbálta érvényteleníteni a határozatot, érvei azonban nem voltak túl hatásosak, így a határozatot az országgyűlés elfogadta. Akárcsak Erzsébetváros esetén, az uralkodó a határozatot nem szentesítette.

1837-ben Szamosújvár lépéseket tett jogi helyzetének rendezésére nem utolsó sorban azért, mert már több mint tíz éve lejárt a zálog ideje, így a város örmények általi birtoklása is veszélybe került. A Kancelláriához intézett előterjesztésükben kérték, hogy a kvártély- és előfogat kötelezettség megváltásának összegét határozzák meg, ha pedig erre nem lenne mód, vagy ők a meghatározott összeget nem tudnák kifizetni, készek viselni annak terheit.

Előterjesztésükben azt is kérték, hogy a szomszédos településekből szakítsanak ki területeket a város lakói számára, vigyék át a városra a kereskedelmi utat, adják nekik újból zálogba Szamosújvár uradalmát, továbbá terheiket a város különleges körülményeihez mérjék.

A Kormányzóság csak a terhekkal kapcsolatos kérésre adott elvi hozzájárulást, az ismételt zálogba adást a király döntésére bízta, a többi kérést pedig elutasította. A Kancellária a Kormányzóság állásfoglalásával egyetértett és az ily módon megszövegezett kiváltságlevél tervezetét az uralkodó elé terjesztette, aki azt jóváhagyta és 1838-ban kiadta Szamosújvár részére az új kiváltságlevelet. A kiváltságlevél az 1841-43. évi országgyűlésen került kihirdetésre.

Az örmény települések megszűnése

Az 1848-ban bevezetett reformok következtében az örmények helyzete is jó irányban változott. Gyakorlatilag ekkor vált teljesen szabaddá az örmények részére a közhivatalviselés, ami sok örmény közéletben történő megjelenéséhez vezetett.

Ez a jóirányú változás azonban idővel megszüntette az örmény városok zártságát, a sok lehetőség megteremtődésével egyidejűleg az örmény lakosság csökkenni, de főleg elöregedni kezdett, a lakosság összetétele pedig - az újonnan betelepülőknek is köszönhetően - addig változott, amíg az örmény jelleg csak történelem maradt.

Dr. Czárán István

A sziget titka

V. rész

A könyvek világából szinte észrevétlenül sétáltunk át a tárgyi emlékek évezredek átívelő birodalmába. Könyvtár és múzeum szétválaszthatatlanul összefonódva egészíti ki egymást Velencében, az örmény atyák szigetén. A történelem jéges szélfuvallata váratlanul újabb oldalról fűjt az arcunkba.

A legrégebb „tárgyi” emlék látványa döbbenetes volt a számomra: egy „örmény” múmia kb. a Kr.

e. XI. évszázadból. A halotti csend körülötte több mint háromezer év üzenetét rejtette az üvegkoporsó alatt. Az első pillanatok dermedtsége után oldódni kezdett a több évezredes magány, s kezdtem lassan odafigyelni a néma, szavak nélküli, távoli üzenetre. Ismeretlen nyelven ismerős dolgokról és történésekről beszélt: az ókori nagy népvándorlásról, amely valahonnét Közép-Európából indult el Kr. e. 1200 körül, és a Földközi tenger keleti medencéjének térképét és politikai viszonyait végül is nagymértékben átrajzolta. Az un. „tengeri népek” nagy inváziója során elpusztult a középső Mükéné, kultúrájával együtt, de összeomlott az egykor oly hatalmas hittita birodalom is, hogy aztán Kis-Ázsia déli partjai mentén, Szírián keresztül egészen Egyiptomig jussanak el, míg végül III. Ramszesz fáraó, az Újbirodalom utolsó nagy uralkodója vissza nem veri rohamukat. Egyik törzsük azonban Egyiptom kapujában maradandóan berendezkedik: ők Palesztina névadói, a filiszteusok. Valahonnét az Elba vidékéről indultak, s a vándorlásuk végpontja a korai zsidó állam szomszédságában a keskeny tengerparti sáv a Földközi tenger mentén. A zsidók is csak nemrég telepedtek le az „ígéret földjén”, II. Ramszesz fogságából menekülve. Ez a korszak a „bírák” kora a zsidó történelemben, még a királyság megalakulása előtti időkben. Sikerük okáról az ószövetségi Biblia számol be: a vas megmunkálásának féltve őrzött titka volt a birtokukban. Izrael fiai is kényszerűségből az ellenséges filiszteusokhoz jártak át ekevasat kovácsoltatni maguknak. A „tengeri népek” másik nagy törzse a trákok közeli rokona, a frigek voltak. Kikerülve délről a végnapjait élő hittita birodalmat Anatólia szívében, eljutottak egészen az Eufrátesz nagy kanyarulatáig. Ide kezdtek el szintén felhúzódni idővel a „folyamközi” Mezopotámia sémi törzsei közül egyesek a felemelkedőben lévő asszír uralom elől menekülve. Az örmény mondakincs beszámolója alapján Hajk és Bél gigászi harca kezdődött el itt... Az indoeurópai fríg és egyéb helybéli törzsek, valamint a mezopotámiai eredetű semita „arme” törzs lassú összeolvadásából Urartu védőszárnyai alatt hosszú évszázadok során végül megszületett Hajasztán az Arméniai fennsíkon, a három tó, a Van - Szevan - és Urmia tavak háromszögében. És ezzel egyidőben született meg a csodálatos szépségű örmény nyelv is, indoeurópai és mezopotámiai sermita elemeket olvasztva össze páratlan harmóniában. Az egyedüli, társtalan, rokontalan, csodaszép örmény nyelv: „hajoc lezu”.

Nem kell nagyon kiábrándulnunk: a velencei önmény múmia ugyan aligha beszélhetett örményül, de valószínűleg a „tengeri népek” egyik „fríg” harcosa lehetett. Talán ő sem hitte egykoron, hogy évezredek múltán vissza fog térni Európába, ahonnan törzsbéli rokonaival együtt elindult Keletre. És most itt alusza örök álmát Velencében. Ki tudja, valamelyik kései utóda pedig itt sétál közöttünk. Földi maradványai mellett kis tányérkán kikanalazva az agyveleje. Szörnyű, kiábrándító látvány. De hiszen itt a bizonyíték: ennek az egykori embertársunknak volt agyveleje! Ugyanezzel nem merném vádolni néhány kortársunkat...”Sic trassit gloria mundi” - mindössze ennyi marad belőlünk az utókorra, jó konzerválás esetén? Messzi távolból hallani vélem az ószövetségi Szentírás legpesszimistább könyvének, a „Prédikátor”-nak híres kezdő sorait: „Vanitas vanitatum omnia vanitas” - hiúságok hiúsága minden csak hiúság. Ugyanez a Gilgames eposz válasza az ókori ember halhatatlanság vágyára: „Ami teremtett, elmúlik. Halál az élők büntetése... Így vagyunk mindnyájan halálra szánva.” Közel egy évezred távlatából szólnak hozzánk az Árpád-kor elejének veretes magyarságával a „Halotti beszéd” sorai: „Láttyátuk feilem szümtükkal, mik vogymuk. Isa por és homuu vogymuk...”

(folyt köv)

fr. Lénárd világi ferences
történész, teológus

Részlet a Magyarok Házában (Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. em. kerengője)
„Szemelvények az erdélyi magyarörmény múltból, családi archívumok